UO‘K 82

“AFG‘ON TO‘LA FIG‘ONIM” ASARIDA URUSH FOJIASI VA RUHIY IZTIROBLAR BADIIY TALQINI

Aslanov Asatillo Ekramovich,
Navoiy davlat universiteti 2-bosqich doktoranti
asatilloaslanov@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu ilmiy maqolada iste’dodli adib Iskandar Abdug‘afurning “Afg‘on to‘la fig‘onim” asarida Afg‘on urushi mavzusining badiiy va fojiaviy talqini chuqur tadqiq etilgan. Asarda XX asrning fojiali sahifalaridan biri bo‘lmish bemaqsad hamda ayanchli urushning inson ruhiyatiga, uning jismoniy va ma’naviy borlig‘iga yetkazgan halokatli ta’siri xolis tahlil qilinadi. Muallif asardan olingan xarakterli iqtiboslarni matniy-uslubiy, ruhiy-tahliliy hamda badiiy-estetik mezonlar asosida tadqiq etib, urush dahshatlarini, askarlarning insoniy burch va o‘lim bilan yuzma-yuz kelgan paytdagi ruhiy iztiroblarini ochib beradi. Maqolada harbiy harakatlar ishtirokchilarining jismoniy azoblari, umidsizlik manzaralari hamda front ortidagi ma’naviy fojialar adibning o‘ziga xos uslubi va badiiy mahorati prizmasi orqali har taraflama yoritib berilgan. Maqolada asarning ilmiy-ma’rifiy hamda estetik qimmati asardan olingan iqtiboslar orqali yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *badiiy talqin, ruhiy iztirob, fojiaviy tushuncha, harbiy nasr, iqtibosiy tahlil, qonli va ziddiyatli to‘qnashuvlar.*

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТРАГЕДИИ ВОЙНЫ И ДУШЕВНЫХ СТРАДАНИЙ В ПРОИЗВЕДЕНИИ “АФГАН, ПОЛНЫЙ СТЕНАНИЙ”

Аннотация. *В данной научной статье глубоко исследована художественная и трагическая интерпретация темы Афганской войны в произведении талантливого писателя Искандара Абдугафура «Афган, полный стенаний» («Afg‘on to‘la fig‘onim»). В работе объективно анализируется губительное влияние этой бессмысленной и плачевной войны, ставшей одной из трагических страниц XX века, на психику человека, его физическое и духовное естество. Автор исследует характерные цитаты из произведения на основе текстолого-стилистических, психолого-аналитических и художественно-эстетических критериев, раскрывая ужасы войны, а также душевные страдания солдат, оказавшихся лицом к лицу со смертельным исходом и человеческим долгом. В статье через призму уникального стиля и художественного мастерства писателя всесторонне освещаются физические мучения участников боевых действий, картины безысходности и духовные трагедии тыла. Также на основе цитат из повести раскрывается её научно-просветительская и эстетическая ценность.*

Ключевые слова: *художественная интерпретация, душевные страдания, концепт трагического, военная проза, цитатный анализ, кровавые и противоречивые столкновения.*

THE ARTISTIC INTERPRETATION OF THE TRAGEDY OF WAR AND PSYCHOLOGICAL SUFFERING IN THE WORK “MY AFGHAN FULL OF WAILS”

Abstract. *This research article provides an in-depth exploration of the artistic and tragic interpretation of the Afghan War theme in the work "Afg‘on to‘la fig‘onim" (“My Afghan Full of Wails”) by the talented writer Iskandar Abdugafur. The paper objectively analyzes the destructive impact of this senseless and deplorable war – one of the most tragic chapters of the 20th century-on the human psyche, as well as on physical and spiritual existence.*

Examining representative excerpts based on textual-stylistic, psycho-analytical, and artistic-aesthetic criteria, the author reveals the horrors of war alongside the emotional anguish of soldiers standing face-to-face with death and human duty. Through the lens of the writer’s unique style and artistic craftsmanship, the article comprehensively highlights the physical suffering of combatants, scenes of despair, and the spiritual tragedies of the home front. Additionally, the scientific, educational, and aesthetic value of the novella is demonstrated through selected textual citations.

Keywords: *artistic interpretation, mental anguish, tragic concept, military prose, citation analysis, bloody and conflicting clashes.*

Kirish. XX asrning ikkinchi yarmida yuz bergan eng qonli va ziddiyatli qurolli to‘qnashuvlardan biri bo‘lmish Afg‘on urushi (1979–1989) nafaqat siyosiy-ijtimoiy maydonda, balki milliy adabiyotimizda ham chuqur va og‘riqli iz qoldirdi. O‘zbek harbiy nasrida ushbu shafqatsiz urush va uning qurboniga aylangan minglab yosh yigitlarning fojiali qismati xolis hamda haqqoniy bo‘yoqlarda aks ettirildi. Iskandar Abdug‘afurning “Afg‘on to‘la fig‘onim” qissasi ushbu mavzudagi eng ta’sirchan va hujjatli-badiiy qimmatga ega manbalardan biridir.

Urush mavzusidagi asarlarning bosh g‘oyaviy poydevori inson qadr-qimmati, yovuzlikning mohiyati hamda jismoniy-ruhiy azoblarning chegarasini ko‘rsatib berishdan iborat. Ushbu ilmiy maqolada qissaning taqdim etilgan sahifalari sinchkovlik bilan o‘rganilib, undagi ko‘plab iqtiboslar vositasida badiiy tasvir vositalari, qahramonlar ruhiyatidagi to‘qnashuvlar hamda fojiali vaziyatlarning estetik ta’siri atroflicha tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zbek adabiyotshunosligida Afg‘on urushi mavzusi va harbiy nasr muammolari izchil tadqiq etib kelinmoqda. Xususan, ushbu mavzu o‘zbek nasrida inson ruhiyati, badiiy mahorat va hujjatlilikning uyg‘unlashuvi masalalari doirasida chuqur o‘rganilgan. O‘tkir Hoshimov, Abdurashid Nurmurodov, Nabi Jaloliddin, Qo‘chqor Norqobil kabi adiblar ijodida Afg‘on urushi fojiasi va uning shaxs ma’naviyatiga ko‘rsatgan ta’siri badiiy va nazariy jihatdan keng tahlil etilgan. Biroq “Afg‘on to‘la fig‘onim” qissasidagi matniy-uslubiy va ruhiy-tahliliy tafsilotlarni zamonaviy adabiyotshunoslik usullari asosida alohida tadqiq etish bugungi kunda ham o‘zining dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda sohalararo va kompleks yondashuvlardan foydalanildi:

Matniy-uslubiy tahlil: qissadagi so‘z qo‘llash mahorati, harbiy atamalar, ta’sirchan va his-hayajonli so‘zlarning badiiy vazifasi o‘rganildi.

Ruhiy-tahliliy yondashuv: qaltis (o‘lim xavfi, og‘riq, jarohat) holatda inson ruhiyatida yuz beradigan kechinmalar, tushkunlik va umidsizlik holatlari tahlil qilindi.

Badiiy-talqin usuli: iqtiboslar mazmuni va zaminida estetik hamda g‘oyaviy ma’no qatlamlari ochib berildi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Asar parchasini tahlil qilish jarayonida matnda jangovar harakatlarning bir necha bosqichi va ularning qahramonlar ruhiyatiga, jismoniy holatiga hamda xulq-atvoriga ko‘rsatgan fojiali ta’siri yaqqol namoyon bo‘ladi.

To‘satdan portlash natijasida sodir bo‘lgan sarosima tasviri:

1-iqtibos: “...bangillagan ovozdan quloqlarim bitdi. Qo‘rqib ketdim. Bizni granatometdan o‘qqa tutishyapti, degan vahima bosdi...” [1, 15]

Ushbu epizodda portlashning tovush va ruhiy ta’siri, qaltis xavf qarshisidagi dastlabki sarosima aks etgan. Oniy qo‘rquv va harbiy atama (“granatomet”) urush muhitining to‘satdan paydo bo‘ladigan shafqatsizligini namoyon etadi.

Jismoniy jarohat va biologik dahshat tasviri:

2-iqtibos: “Darhol tashqariga chiqdim. Qarasam, Madiyor yerda ag‘anab qonga belanib yotibdi. Otilib oldiga bordim… Ikki soni qip-qizil qon, ammo tizzasidan pasti jarohatsiz edi.” [1, 15]

Fojiali vaziyat o‘tkir tasviriy va jismoniy tafsilotlar orqali gavdalantirilgan. Qonli manzara urushning shafqatsiz haqiqatidan dalolat bersa, do‘stini qutqarishga qaratilgan tezkor harakat insoniy burch va hamdardlikning yuqori nuqtasini ko‘rsatadi.

Qaltis sharoitdagi emotsional muloqot va nutq tezligi:

3-iqtibos: Haydovchiga: “Aloqaga chiqib, komandirga xabar ber, do‘xtirni jo‘natsin! – deb baqirdim…” [1, 15]

Nutqdagi his-hayajon (“baqirdim”) va qisqa, keskin buyruqlar vaziyatning o‘ta kritik hamda chorasiz nuqtaga yetganini bildiradi.

Siyosiy-ijtimoiy, konseptual va soxta balandparvozlikning fosh etilishi:

4-iqtibos: “Kamaz”ning kabinasi va karvon ham o‘tishni boshladi... Sovet zobitlarining “jasorat”ini qarang, ular “dushmanlar” o‘qqa tutyapti deb o‘ylashdi, qo‘rqqanlaridan, to‘xtab yordam berish qayoqda, qaytangta, mingga bosib, tezlikda “surib” qolishdi.” [1, 22]

Muallif piching usuli orqali sovet armiyasining rasmiy targ‘ibotidagi soxta “jasorat” hamda “qahramonlik” afsonalarini fosh etadi. Haqiqiy jang maydonidagi sarosima va qochish harakati urushning asl, balandparvozlikdan xoli va shafqatsiz yuzini ko‘rsatib beradi.

Tibbiy chorasizlik va azob-uqubat manzarasi:

5-iqtibos: “Baxtiyorning eng birinchi qilgan ishi yelkasidan narkotik dori yuborish bo‘ldi. Og‘riqni bosish va uni biroz bo‘lsa-da tinchlantirish kerak edi. So‘ngra qonni to‘xtatishga urindik. Oyog‘ining soni titilib, go‘shtlari ko‘rinib turardi... Og‘riqni bosish va uni biron-bir yo‘l bilan tinchlantirish kerak edi. So‘ngra qonni to‘xtatishga urindik. Ammo qanday qilib?! Tizzasidan to qo‘ymichining yarmigacha titilib,

go‘shtlari chiqib yotibdi! Baxtiyor cho‘zma tasma jgutni qo‘lida tutib turar, ammo qayerdan siqish kerakligini bilmay boshi garang edi. Yo‘q, tasma bog‘laydigan joyni topolmadi…” [1, 34]

Parchada voqealar rivoji juda shiddatli. Muallif so‘zlar va jumlalarni takrorlash hamda uzuq-yuluq tasvirlash orqali qahramonlarning ruhiy holatidagi sarosimani berib o‘tgan: “Og‘riqni bosish va uni biroz bo‘lsa-da tinchlantirish kerak edi... So‘ngra qonni to‘xtatishga urindik”. Ushbu fikrning ketma-ket takrorlanishi harakat qilayotgan insonlarning miyasida faqat birgina fikr –“qutqarish kerak” degan o‘y charx urayotganini ko‘rsatadi.

“Oyog‘ining soni titilib, go‘shtlari ko‘rinib turardi...”, “Tizzasidan to qo‘ymichining yarmigacha titilib, go‘shtlari chiqib yotibdi!” kabi jumlalar kitobxon ko‘z o‘ngida ayanchli va dahshatli mantiqiy manzarani aniq gavdalantiradi. Muallif voqeani yumshatmasdan, boricha (reallik bilan) tasvirlash orqali urush va og‘ir jarohatning asl shafqatsiz yuzini ko‘rsatib beradi: “Baxtiyor cho‘zma tasma jgutni qo‘lida tutib turar, ammo qayerdan siqish kerakligini bilmay boshi garang edi..” [1, 44]

Bu tasvirda “qo‘lida jgut tutgan, ammo uni harakatga keltira olmayotgan” inson timsoli – insoniy ojizlikning eng oliy nuqtasidir. Qutqaruvchi qurol (jgut) bor, ammo uni ishlatishning imkoni yo‘q. Mazkur parchada muallif insoniyatning urushdagi ojizligini, tibbiy bilimsizlik va nochorlik oqibatida yaqin kishisini yo‘qotish iztirobini mahorat bilan yoritib bergan.

Hayotiy sinish va ruhiy inqiroz tasviri:

6-iqtibos: Og‘riqning zo‘ridanmi dori unga zarracha ta’sir qilmadi. Hatto qo‘llari bilan bog‘langan bintni yulib tortardi… “bo‘ldi menga hayotning keragi yo‘q, bo‘ldi, men yashamayman, men endi tamomman”, deb ayovsiz baqirar edi. Keyinchalik “men endi tamomman” degan gapni ko‘p takrorladi. Bizga xalaqit qilaverganidan keyin “doridan yana bitta ur”, dedim. “Baxtiyor xaltasidan o‘sha narkotik dorini olib, shprits bilan ko‘pchigini sidirib tashladi-da, yarimdan ikki elkasiga bo‘lib urdi. Ikkinchi ninadan keyin Madiyor tinchlandi.” [1, 54]

“Men endi tamomman” iborasi urush girdobida mayib bo‘lgan butun bir navqiron avlodning fojiali qismati va barbod bo‘lgan orzu-umidlarining badiiy ko‘chma ma’nosiga aylanadi. Ikkinchi dori dozasidan so‘ng kelgan tinchlik esa vaqtincha sokinlik va fojiali oqibat harakatidir.

Kutilmagan fojia, aybdorlik tuyg‘usi va unsiz iztirob tasviri:

7-iqtibos: “Qonni to‘xtatish uchun to‘sib bog‘laydigan joyning o‘zi yo‘q edi. Beldan bog‘lagan bilan qon to‘xtarmidi?! Shu asnoda uchinchi batalyonga yetib keldik. Brigadadan kelgan do‘xtirlar o‘sha yerda ekan. Darhol o‘zlarining “tez yordam” mashinasiga olishdi... ikki yoki uch soatlardan keyin do‘xtirlar mashinadan chiqishdi… Ikkalamiz ham yo‘rg‘alab oldilariga bordik. Bittasi o‘sha og‘riq qoldiruvchi dorining otini aytib, “nechta uruvdinglar?” deb so‘radi. Baxtiyor “ikkita” dedi. “Ikkinchisini bekor uribsizlar. Yuragiga zo‘rlik qildi, ko‘tarolmadi. Oyoqsiz bo‘lsa-da tirik qolishi mumkin edi”, dedi. Tomog‘imga bir narsa tiqilib qoldi. Baxtiyorning ko‘zlaridan yosh duvillab to‘kildi. Osmonga qarab yomon bir oh tortdi. Lekin mening ko‘zlarimga yosh kelmadi. Ichim to‘kilib ketay deyapti-ku, ammo yig‘lay olmasdim…” [1, 70]

Ushbu parcha urush yoki og‘ir fojia davridagi ruhiy zarba, pushaymonlik va insoniy fojeani yuksak mahorat bilan yoritib bergan nihoyatda ta’sirchan badiiy epizoddir. Parcha matnini badiiy-g‘oyaviy va psixologik jihatdan bir necha muhim qirralarga bo‘lib tahlil qilish mumkin:

1. Iqtibosning dastlabki jumlalaridanoq hodisaning jiddiyligi va chorasizlik kayfiyati seziladi. “Qonni to‘xtatish uchun to‘sib bog‘laydigan joyning o‘zi yo‘q edi...” iborasi jarohatning naqadar og‘ir va dahshatli ekanligini tasvirlaydi. Yozuvchi anatomik va tibbiy tafsilotlarni (beldan bog‘lashning befoydaligi) keltirish orqali o‘quvchini voqea joyiga – jang maydoni yoki urush ortidagi ayanchli muhitga olib kiradi. “Batalyon”, “brigada”, “tez yordam mashinasi” kabi tushunchalar hodisaning shiddatli va keskin sharoitda sodir bo‘layotganidan darak beradi.

2. Kutish va umid psixologiyasi:

“Ikki yoki uch soatlardan keyin do‘xtirlar mashinadan chiqishdi… Ikkalamiz ham yo‘rg‘alab oldilariga bordik” jumlasida harakat tezligi va ruhiy holat o‘rtasidagi ziddiyat ko‘rinadi. “Yo‘rg‘alab borish” – faqat jismoniy charchoq emas, balki ich-ichidan titrab, qo‘rquv va umid bilan natijani kutayotgan insonlarning holdan toygan holatini aks ettiradi. Kutilgan ikki-uch soat qahramonlar uchun butun bir umrdek tuyulgan.

3. Fojia tuguni va pushaymonlik talqini.

Asarning eng yuqori nuqtasi (kulminatsiyasi) shifokorning quyidagi so‘zlariga to‘g‘ri keladi: “Ikkinchisini bekor uribsizlar. Yuragiga zo‘rlik qildi, ko‘tarolmadi. Oyoqsiz bo‘lsa-da tirik qolishi mumkin edi...” [1, 54]. Tasvirda fojiali xatolik motivi paydo bo‘ladi. Baxtiyor va uning safdoshi Madiyorni qutqarish maqsadida, yaxshilik niyatida og‘riq qoldiruvchi dori urushgan. Biroq aynan shu “yordam” uning o‘limiga

sabab bo‘ldi. Bu pichoqsiz so‘yishdek tuyuladigan ma’naviy zarbadir: tirik qolishi mumkin bo‘lgan insonni bilmasdan o‘limga yetaklash dahshati.

4. Qahramonlar ruhiyatining ziddiyatli tasviri.

Muallif qayg‘uni boshdan kechirishning ikki xil ko‘rinishini yonma-yon qo‘yib, mahorat bilan tasvirlagan: Baxtiyorning reaksiyasi (Ochiq va Shiddatli qayg‘u): “Baxtiyorning ko‘zlaridan yosh duvillab to‘kildi. Osmonga qarab yomon bir oh tortdi...” Bu – aybdorlik hissi va dahshatli og‘riqning tashqariga sachrashidir . Ko‘z yoshi va osmonga qilingan “oh” – insonning ojizligini, taqdirga va fojiaga ko‘nikolmasligini bildiradi.

Bosh qahramonning reaksiyasi (ichki “muzlash”):

“Lekin mening ko‘zlarimga yosh kelmadi. Ichim to‘kilib ketay deyapti-ku, ammo yig‘lay olmasdim…” Psixologiyada bu holat ruhiy shok deb ataladi. Ba’zan og‘riq shunchalik kuchli va kutilmagan bo‘ladiki, inson ko‘z yosh to‘kish qobiliyatini ham yo‘qotadi. “Ichim to‘kilib ketay deyapti” metaforasi orqali ichki dunyoning vayron bo‘lgani, lekin tashqariga hech narsa chiqara olmaslikdagi tuganmas azob ko‘rsatilgan.

Ushbu parcha urushning shafqatsizligi, inson ojizligi va bexosdan qilingan xatoning bir umrlik ruhiy dog‘ga aylanishi haqidagi yuksak dramatik tasvirdir. Muallif ortiqcha dabdabasiz, sodda va samimiy til orqali inson qalbidagi eng teran va og‘riqli his-tuyg‘ularni o‘quvchiga yetkazib bera olgan.

Inson borlig‘ining falsafiy talqini:

8-iqtibos: “Odam o‘lgach, bir qop go‘shtdan farqi qolmasligini o‘shanda ko‘rdim. Ruh-jon ekan-da odamning tanasini tutib turadigan. Mashina bu yoqqa burilsa, u yoqqa og‘adi, u yoqqa burilsa, bu yoqqa qarab og‘adi.” [1, 47]

Jon chiqishi bilan tananing harakatsiz jismga aylanishi haqidagi musohaba urushning inson qadr-qimmati va hayotini qanchalik yerga urishini, qadrsizlantirishini shafqatsiz haqiqat va boricha tasvirlash usuli vositasida ko‘rsatadi.

O‘lim miqyosi va yalpi qirg‘in manzarasi:

9-iqtibos: “Ichkarida buncha ko‘p o‘lik bor, deb o‘ylamagan edim. O‘ntadan oshiq ekan-ev. Hammasini qop-qora mato bilan o‘rab qo‘yishgan...” [1, 47]

Qora matoga o‘ralgan ko‘p sonli murdalar tasviri urush keltirib chiqargan o‘lim miqyosining dahshatini va uning yalpi qirg‘in xarakterini gavdalantiradi.

Muhokama. Olingan natijalar hamda matniy-iqtibosiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Iskandar Abdug‘afurning “Afg‘on to‘la fig‘onim” qissasi Afg‘on urushining badiiy-hujjatli yilnomasi va fojiaviy konsepsiyasi sifatida yuqori estetik hamda g‘oyaviy qimmatga ega. Asardagi “qo‘rqib ketdim”, “men endi tamomman” kabi birikmalar oddiy nutqiy iboralar emas, balki butun bir avlodning fojiasi va ma’naviy-ruhiy sinishining badiiy umumlashmasi bo‘lib xizmat qiladi. Muallif shaxsiy xotiralar va bevosita guvohlik asosida harbiy nasrning bebaho namunasini yaratgan.

Xulosa. Iskandar Abdug‘afurning “Afg‘on to‘la fig‘onim” qissasidan olingan matn parchasini matniy-uslubiy, ruhiy-tahliliy va badiiy-estetik nuqtayi nazardan tahlil qilish quyidagi ilmiy hamda nazariy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

Fojiaviylik va badiiy xolislik: asar Afg‘on urushi va uning oqibatlari haqidagi rasmiy sovet hamda g‘oyaviy qarashlarni inkor etgan holda, urushning asl shafqatsiz, qonli va ayovsiz qiyofasini yuksak xolislik hamda haqqoniy bo‘yoqlarda aks ettirgan.

Ruhiy teranlik va kuchli psixologizm: parchada tahlil qilingan iqtiboslar jang maydonidagi askarlar ruhiyatida yuz beradigan larzalar, og‘ir urushdan keyingi shok, jismoniy og‘riq, do‘stlik mas’uliyati hamda chorasizlikdan tug‘ilgan umidsizlik iztiroblarini barcha ruhiy tafsilotlari bilan ochib beradi.

Badiiy mahorat va uslubiy o‘ziga xoslik: muallif soxta balandparvozlikdan xoli bo‘lgan jonli so‘zlashuv leksikasi, keskin va dinamik muloqotlar hamda teran falsafiy musohabalar (“Ruh-jon ekan-da odamning tanasini tutib turadigan”) orqali kitobxonda kuchli his-hayajon hamda estetik kechinma yaratishga erishgan.

Ilmiy-ma’rifiy va estetik qimmat: ushbu qissa o‘zbek harbiy nasri, urush va shaxs tushunchasi hamda adabiyotda hujjatlilik va badiiylik muammolarini tadqiq etishda, shuningdek, yosh avlodda tinchlik va insoniy hislarni qadrlash, urush yovuzligini chuqur anglash tuyg‘ularini shakllantirishda muhim adabiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdug‘afur I. Afg‘on to‘la fig‘onim (qissa). – Toshkent: Sharq, 2012. – 78 b.

2. Алексиевич С. Цинковые мальчики. – Москва: Время, 2007. – 352 с.

3. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. – Москва: Художественная литература, 1975. – 360 с.

4. Мирзаев С. XX аср ўзбек адабиёти тарихи. – Тошкент: Фан, 2005. – 363 б.

5. Расулов А. Бадиий насрда ҳужжатлилик ва маҳорат. – Тошкент: Маънавият, 2008. – 120 б.

6. Камю А. Бунтующий человек. Философские эссе. – Москва: Политиздат, 1990. – 203 с.

7. Фрейд З. Психология бессознательного. – Москва: Просвещение, 1989. – 260 с.

8. Умуров Х. Проблема психологизма и узбекский роман: Дисс. ... докт. филол. наук. – Ташкент, 1983. – 363 с.

9. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2001. – 120 b.

*10. Normatov U. Ijod sehri**.** – Toshkent: Sharq, 2007. – 210 b.*

*11. Rahimjonov N. Mustaqillik davri o‘zbek nasri**.** – Toshkent: Fan, 2010. – 180 b.*

*12. Hamdam U. Badiiy tafakkur tadriji**.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2002. – 220 b.*